

Ujházi Lóránd

A migráció, mint biztonsági kihívás és a Vatikán válasza a menekültkérdésre

A cikk igyekszik bemutatni a migráció kezelésének szentszéki mechanizmusát. Bemutatjuk a Vatikán illetékes hivatalának, az Utazók és Vándorlók Lelki Gondozásáért Felelős Pápai Tanácsának történetét, működésének jogszabályi keretét és főbb tevékenységi körét. Egyben a Vatikán migrációs politikájának néhány alappillére, főbb gondolatára és ezeknek a gondolatoknak az átadási fórumaira is utalunk. Külön kitérünk azokra az újabb megnyilatkozásokra – szentszéki dokumentumokra, konferenciákra, pápai üzenetekre –, amelyek a menekültkérdés aktuális problémáival foglalkoznak.

A biztonság új, átfogó értelmezésénél a biztonságot fenyegető tényezők között a migráció előkelő helyet foglal el. Az Európai Unió többé-kevésbé egységes határrendészeti, menekült-elhelyezési programot dolgozott ki.¹ Hasonlóan megbízható jogszabályi háttérrel és gyakorlattal rendelkezik a nemzetbiztonsági szempontból veszélyes személyek kiszűrése.²

Ugyanakkor az elmúlt hónapok menekülthullámai nyilvánvalóvá tették, hogy bár a jogszabályi háttér szükséges, de mindez önmagában nem elégséges a menekültkérdés kezeléséhez. Ma már látszik, hogy csak „kényszerintézkedésekkel” a menekültek áradatát megállítani nem lehet.

A tanulmányban az Apostoli Szentszék menekültekkel foglalkozó hivatalait és intézményrendszerét kívánjuk bemutatni. Szeretnénk bizonyítani, miszerint annak ellenére, hogy a Vatikán „mini állam”, tekintélye és nemzetközi összeköttetés-rendszere miatt egyrészt jelentős részt vállal a menekültek problémájának gyakorlati megoldásában, másrészt megfontolandó alapelveket fogalmaz meg a nyugati társadalom számára.

1 Sztankovics Gábor: Transznacionális kihívások az illegális migrációt illetően a határország szemszögéből. Felderítő Szemle. 2008. január, 7. évf., különszám, p. 59–61.

2 Ez különösen is igaz a terrorszervezetek tagjainak kiszűrése vonatkozásában, hiszen éppen a migráció és a menekültek áradata miatt az európai országok „terrorista-paradicsommá válhatnak”. Ld. Gubicza József, Görbe Attiláné Zán Krisztina: A határrendészeti kérdéseket ellátó szervezet állományának felkészítése a transznacionális kihívások kezelésére. Felderítő Szemle. 2008. január, 7. évf., különszám, p. 96.

A Vatikán elsősorban a katolikus menekültek (pontosabban az otthonaiktól bármilyen okból távollévők) gondoskodásáért felelős. A gondoskodáson belüli is elsősorban a lelki, illetve lelkipásztori gondoskodást értjük. Ez nem jelenti azt, hogy a Vatikán a menekültek érdekében tett lépései kimerülnének a lelkipásztori igények kielégítésében, hiszen a Szentszék számos egyéb humanitárius és diplomáciai lépést tesz, de elsődleges felelőssége a lelkipásztori gondoskodás megszervezésében áll. Ezért a tanulmányban is elsősorban erre a területre helyezzük a hangsúlyt.

Intézményes háttér: Utazók és Vándorlók Lelki Gondozásáért Felelős Pápai Tanács

A katolikus egyház hierarchikusan felépített közösség. Ez azt jelenti, hogy a római pápa a legfőbb kormányzati, azaz törvényhozó, végrehajtó, bírói hatalmat birtokolja.³ A római pápát ebben a legfőbb egyházkormányzati tevékenységében a Római Kúria egyes központi hivatalai segítik. A Római Kúria a történelem folyamán fokozatosan fejlődő intézményrendszer, amelynek hivatalai az éppen regnáló pápa egyházkormányzati célkitűzéseinek megfelelően jöttek létre vagy szűntek meg.⁴

A központi hivatalok „rangjuk” és funkciójuk alapján eltérnek egymástól (államtitkárság, kongregáció, pápai tanács, pápai hivatal, bíróság). A nagyobb jelentőségű intézkedések végrehajtásánál a Vatikán különböző központi hatóságai között gyakran van együttműködés. A jelentősebb feladatok kezelésére, a szentszéki munka koordinálására a Vatikánnak külön hivatalai vannak.

A menekültek segítségét a Vándorlók és Utazók Lelki Gondozásának Pápai Tanácsa látja el.⁵ A hivatalt azért hozták létre, hogy azok az emberek, akik kénytelenek az otthonaiktól távol élni, megkapják a sajátos helyzetükből fakadó lelkipásztori ellátást. A tanács nagyobb jelentőségű intézkedéseire a római pápa által kiadott jogszabályok, illetve a pápa kifejezett szándéka ad eligazítást.

A migráció egy általános fogalom, amely a lakóhely-változtatást, költözést és vándorlást jelenti. Sőt, magában foglalja mind a kifelé, mind a befelé való mozgást, a „bevándorlás és a kivándorlás mechanizmusát”.⁶ Mivel a migráció önmagában nem jelenti sem azt, hogy országok, vagy kontinensek között menne végbe, sem azt, hogy legális vagy illegális módon történik, ezért a pontosítás kedvéért hozzá szokták tenni, hogy illegális vagy nemzetközi, illetve kontinentális migrációról van szó. Hasonlóképpen, ha a migráció kiváltó oka háború, politikai, vallási, nemzetiségi, nyelvi szempont vagy más kényszerítő ok, akkor kényszmigrációról beszélünk.⁷

3 Carulli Ombretta Fumagalli: Il governo universale della Chiesa e i diritti della persona. Milano, 2003. Vita e Pensiero. p. 148–149.

4 Arrieta, Juan, Ignacio: Governance Structure within the Catholic Church. Montreal, 2000. Wilson and Lafleur. p. 145–163.

5 Beyer, Jean: Il pontificio consiglio della pastorale per i migranti e gli itineranti. In.: Bonnet, Antonio, Piero, Gullo Carlo (szerk.): La Curia Romana nella Cost. Ap. Pastor Bonus. Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana. 1990. p. 463.

6 Póczik Szilveszter: Nemzetközi migráció – biztonságpolitikai, rendészeti aspektusok. p. 35. http://www.ittvagyunk.eu/application/essay/120_1.pdf (2012. január. 12).

7 Karoliny, Eszter – Mohay, Ágoston: A (nemzetközi) migráció jogi kérdései. http://publikon.hu/application/essay/455_1.pdf. (2012. január. 12).

Bár a migráció, mint biztonságot érintő tényező alapvetően az elmúlt évtizedekben került a figyelem középpontjában, az egyház történelme szempontjából nem új jelenségről van szó. A keresztényeknek már az első évszázadok keresztényüldözései alkalmával menekülniük kellett. Mikor Claudius császár 49-ben száműzte Rómából a zsidókat, a zsidó származású keresztényeknek is el kellett hagyniuk a várost. Az első jelentős keresztényüldözés alkalmával pedig, amely Néró császár uralkodása alatt, Róma leégése kapcsán robbant ki 64-ben, a keresztényeknek szintén menekülniük kellett.⁸

A IV. Lateráni Zsinat (1215) kilencedik kánonja elrendeli, hogy a helyi egyházi vezetés gondoskodjon azok lelkipásztori ellátásáról, akik bármilyen okból el kellett, hogy hagyják otthonaikat, és nem beszélnek annak a területnek a nyelvét, ahol letelepedtek.

A XIX. század végén és a XX. század elején, mikor katolikusok százezrei hagyták el az európai kontinenst, felvetődött, hogy a katolikus elvándorlók kérdését nemcsak helyi szinten kell kezelni, hanem a Római Kúria központi hatóságai között egy önálló hivatal kellene létrehozni.⁹ Először Boldog Scalabrini püspök, akit a vándorlók és menekültek atyjának is neveznek, vetette fel egy önálló pápai hivatal létrehozását. A püspök 1905 májusában javaslatot juttatott el X. Piusz pápának, amelyben körvonalazta az új pápai hivatal szükségességét és annak esetleges hatáskörét. A végleges döntés csak az Apostoli szentszéki hivatalainak reformja kapcsán, 1908-ban született meg. 1912-ben X. Piusz pápa a *Cum omnes catholicos* kezdetű *motu proprio*val létrehozta a migránsokért felelős különleges hivatalt.¹⁰

A hivatal a migránsok területén egyedülálló és saját jogkörrel rendelkezett, de nem működhetett teljesen függetlenül, hanem a *Konzisztoriális Kongregációnak* alárendelve látta el feladatát.¹¹

1914-ben szintén X. Piusz felállított még egy hivatalt, amely kifejezetten az olaszországi bevándorlókért lett felelős.¹² Sőt, a pápa szándékában állt egy olyan papnevelő intézet létrehozása még 1914-ben, melyben azokat a lelkipásztorokat képezik, akiknek speciálisan az lesz a feladatuk, hogy a menekültek lelkipásztori ellátásával foglalkozzanak. Az I. Világháború miatt végül erre csak 1920-ban került sor.¹³

A Konzisztoriális Kongregáció hivatalos dokumentumokon keresztül igyekezett segítséget nyújtani azoknak a lelkipásztoroknak, akik más nemzetiségű személyek lelkipásztori gondozását látták el.¹⁴ Ugyanez a kongregáció 1918-ban pedig kifejezetten az

8 Müller, Klaus: Christenverfolgungen. In.: Höfer, Josef, Rahner, Karl: Lexikon für Theologie und Kirche. Freiburg, 1958. Herder. p. 1115.

9 Átfogó történelmi bemutatás: Negrini, Angelo: La Santa Sede y el fenómeno de la movilidad humana. People on the move. 2002. 34. évf. p. 88–89.

10 X. Piusz: motu proprio. Cum omnes catholicos. 1912. VIII. 15. Acta Apostolicae Sedis. 1912. 4. évf. p. 526–527.

11 A Konzisztoriális Kongregáció, a mai Püspöki Kongregáció elődje.

12 A *Iam pridem* kezdetű motu proprioval a Collegio Urbano di Sacerdoti per l'Emigrazione italiana (1914. III. 19. Acta Apostolicae Sedis. 1914. 6. évf. p. 173–176) felállítása történt.

13 Konzisztoriális Kongregáció: Notificazione. 1921. V. 26. Acta Apostolicae Sedis. 1921. 13. évf. p. 309–311.

14 Konzisztoriális Kongregáció: Decretum. Etnographica studia. 1914. III. 25. Acta Apostolicae Sedis. 1914. 6. évf. 182–186.

olasz menekültek megsegítésére lelkipásztori intézményt hozott létre.¹⁵ XV. Benedek „személyi prelátust” nevezett ki azoknak a papoknak a vezetésére, akik a külföldön élő olaszok lelkipásztori ellátásáról gondoskodnak.¹⁶

A II. világháború után, mivel a menekültek száma jelentősen megnövekedett, a migrációs hivatalt átalakították, és közvetlenül a vatikáni államtitkárság alá rendelték. 1951-ben pedig, létrehozták a migránsokért felelős Nemzetközi Katolikus Bizottságot.

XII. Piusz 1952-ben az *Exsul familia* kezdetű apostoli konstitúcióval a migráció vonatkozásában megerősítette a hivatal kizárólagos hatáskörét, és kialakította a ma is létező struktúrát, amely egyrészt a vatikáni központi hivatal, másrészt a helyi egyházszervezetet közös munkáját jelenti.¹⁷ Bár a dokumentumot a Vatikán migrációs politikájának *Magna Carta*jaként szokták említeni, tagadhatatlanul magán viselte a kor egyházszemléletének hiányosságait, amely egyrészt nem tudott eltekinteni a területiség elvétől, másrészt a helyi „világi” vagyis nem klerikus munkatársak segítségét csak nagyon korlátozottan használta ki.¹⁸

VI. Pál regnálása alatt a Római Kúria egyes hivatalai jelentős átalakításon esettek át. Az intézkedéssorozat nem hagyta érintetlenül a menekültekért és a hazájuktól távol élő személyekért felelős szentszéki hivatalt sem. 1965-ben a pápa külön hivatalt hozott létre, amely kifejezetten a nomád életformát élőkért lett felelős. 1967-ben, pedig a Klérus Kongregáció irányítása alatt a turizmusért (turistákért) felelős hivatalt állított fel.¹⁹ 1970-ben ugyancsak VI. Pál a két hivatalt összevonta, és a Püspöki Kongregáció alá rendelve, létrehozta a Migránsok és Turisták lelki gondozásáért felelős Pápai Tanácsot.

VI. Pál által felállított hivatal működési szabályai lényegében megegyeztek az *Exsul familia* kezdetű apostoli konstitúció alaposan kidolgozott elveivel. A pápai intézkedés jelentősége inkább abban állt, hogy az otthonuktól távol élőkért felelős szentszéki központi hivatal „pápai tanács” lett.

Ez a függés csak a katolikus egyház hatályos jogi szabályozásával szűnt meg. Az 1988-ban kiadott *Pastor Bonus* kezdetű apostoli konstitúció nemcsak a pápai tanács nevét változtatta meg, és lett Utazók és Vándorlók Lelki Gondozásáért Felelős Pápai Tanács, hanem megszüntette a Püspöki Kongregációtól való függését is.

15 Konzisztoriális Kongregáció: Decretum. 1918. IX. 3. Acta Apostolicae Sedis. 1918. III. 3. 6. évf. p. 669–671.

16 XV. Benedek: Notificazione. 1920. X. 23. Acta Apostolicae Sedis. 1920. 12. évf. p. 534–535.

17 XII. Piusz: Apostoli konstitúció. *Exsul Familia*. 1952. VIII. 1. Acta Apostolicae Sedis. 1952. 44. évf. p. 649–704.

18 Baura, Eduardo: La cura pastorale extraparrocchiale. In.: Gruppo Italiano Docenti di Diritto Canonico (szerk.): La parrocchia. Milano: Glossa. 2005. p. 255.

19 Cheli, Giovanni – Sabbarese, Luigi: Pontificio Consiglio della Pastorale per i Migranti e gli Itineranti. In.: Pinto, Pio, Vito (szerk.): *Commento alla Pastor Bonus e alle Norme Sussidiarie della Curia Romana*. Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana. 2003, p. 216. ISBN 88 209 7521 1.

Az Utazók és Vándorlók Lelki Gondozásáért Felelős Pápai Tanács működésének jogszabályi keretei

Szemben a katolikus egyház 1917-ben kiadott Egyházi Törvénykönyvével, a hatályos, 1983-as Egyházi Törvénykönyv a Római Kúria működését nem részletezi. A törvénykönyvben mindössze egyetlen utaló jogszabály található, amelyben a jogalkotó jelzi, hogy a római pápa kormányzati munkáját a Római Kúria egyes hivatalai segítik (360. kánon). Illetve ugyanez a kánon általánosan megjelöli azokat az intézménytípusokat, amelyekből a Római Kúria felépül.

Az egyes hivatalok működésnek pontos bemutatása II. János Pál pápa által kiadott *Pastor Bonus* kezdetű apostoli konstitúcióban történik. A Utazók és Vándorlók Lelki Gondozásáért Felelős Pápai Tanácsára, a konstitúció 149–151. cikkelyei vonatkoznak.²⁰ Emellett a pápai tanácsnak, mint minden szentszéki hivatalnak, belső használatra kiadott, nem nyilvános szabályzata is van.

Az apostoli konstitúció alapján a pápai tanács működéséről és felépítéséről a következő mondható el: a pápai tanács neve jelzi, hogy a tanács hatásköre nemcsak azokra terjed ki, akik menekültek, hanem feladata, hogy minden olyan személlyel foglalkozzon, aki valamilyen okból kifolyólag el kellett, hogy hagyja szülőföldjét.²¹ A szakirodalom azokat sorolja ide, akiket elűztek, elmenekültek otthonaikból, turisták vagy zarándokok, akik vendégmunkások vagy tudományos kutatást folytatnak, illetve idegen országban tanulnak.

A Pápai Tanács hatásköri illetékessége szempontjából az *utazáson* és a saját szülőföldtől való *távolléten* van a hangsúly. Ezt jelzi, hogy a pápai tanács illetékes a nomád életformát élő személyek vonatkozásában is. Nekik ugyan nem kellett elhagyniuk otthonaikat, de életformájuk következtében (esetenként saját országuk határain is átívelő) vándorló életformát folytatnak. Hasonlóképp a tanács hatáskörébe tartozik, azoknak a lelki gondozása, akik vízi vagy légi úton vannak.²² A hatásköri szempontból nincs jelentősége annak sem, hogy gazdasági, politikai, vallási vagy etnikai okból kellett-e elhagyniuk szülőföldjüket.

Az Utazók és Vándorlók Lelki Gondozásáért Felelős Pápai Tanács – az általános előírásoknak megfelelően – az elnök vezetése alatt áll. Az elnök érseki rangban van. Egyes esetekben érdemei elismerése miatt bíboros, de ez személyes teljesítményének elismerése és nem hivatala miatt van így.²³ Közvetlen munkatársa a tanács titkára. A tanácsnak emellett állandó munkatársai, tagjai vannak. A huszonöt bíboros és érsek

20 II. János Pál: Apostoli konstitúció, *Pastor Bonus*. 1988. VI. 28. Acta Apostolicae Sedis. 1988. 80. évf., p. 899-900.

21 Cheli, Giovanni, Sabbarese, Luigi: Pontificio Consiglio della Pastorale per i Migranti e gli Itineranti. i. m. p. 216.

22 A vízi úton lévők lelkipásztori ellátására vonatkozóan – az utazás indítékától függetlenül – II. János Pál külön szabályozást adott ki. II. János Pál: motu proprio. *Stella Maris*. 1997. I. 31. Acta Apostolicae Sedis. 1997. 89. évf. p. 209–216.

23 Sanzi Sartori Giangiacomo: Kommentár az Egyházi törvénykönyv 360. kánonjához. In.: *Quaderni di Diritto Ecclesiale* (szerk.): *Codice di Diritto Canonico Commentato*. Milano: Ancora. 2001. p. 350.

mellett, akik mint tagok vesznek részt a munkában, mintegy ötven tanácsadó is segíti a pápai tanács eredményes tevékenységét.

A tagok és a tanácsadók kiválasztásánál két szempont kap szerepet. Egyrészt a működés rugalmassága szempontjából fontos, hogy a tanács egyes tagjai gyorsan elérhetőek legyenek. Ezért a tagok egy része Rómában él, sőt nem ritka, hogy más szentszéki hivatalnak is tagjai, így egy-egy kérdésre nagyobb rálátással is rendelkeznek. A másik szempont, hogy a tagok kiválasztásánál a Szentszék fontosnak tartja, hogy az egyes hivatalokban az egész világegyház képviseltesse magát. Ennek különösen nagy jelentősége van az Utazók és Vándorlók Lelki Gondozásáért Felelős Pápai Tanács esetén, hiszen a migráció kérdése mind a szegény, fejlődő, mind az iparosodott, gazdag országok életében jelen van. Azzal, hogy mindkét területe képviselteti magát, a döntések meghozatalánál átfogóbb szempontok szerint lehet döntést hozni.

A tanács elnöke a tagok segítségét és véleményét egyesével és közösségben is kikérheti. A nagyobb jelentőségű ügyek megvitatására általában külön találkozót hívnak össze, ahol legalább a Rómában tartózkodó tagok elmennek, és tanácsot adnak.

A Utazók és Vándorlók Lelki Gondozásáért Felelős Pápai Tanács legalább évente egyszer plenáriát, teljes ülést tart, ahol a nem Rómában tartózkodó tagoknak is meg kell jelenniük. A nagyon jelentős lépésekhez és dokumentumokhoz a római pápa hozzájárulása is szükséges.

A feladatok alapján kilenc szekció (migráció, menekültek és kitelepítettek, tanulók, turisták és zarándokok, tengeri úton lévők, légi úton lévők, nomádok, cirkuszosok, illetve az utazók) teljesít szolgálatot a hivatal keretei között. Első ránézésre is látszik, hogy a kilenc kérdés közel sem egyforma jelentőségű. Maga a hivatal is súlyának megfelelően kezeli az adott területeket, és ez jól látható a tanács megnyilatkozásaiból, dokumentumaiból és rendezvényeiből.

A tanács saját folyóirattal rendelkezik, melynek címe: *People on the move*, ahol a tanács tevékenysége (konferenciák, közgyűlések stb.) és az újabb dokumentumok nyomon követhetők.²⁴

Utazók és Vándorlók Lelki Gondozásáért Felelős Pápai Tanács tevékenysége

A pápai tanács elsődleges feladata, hogy az idegenben élők lelkipásztori ellátásáról gondoskodjon. Emellett természetesen megjelenik a humanitárius segítségnyújtás klasszikus formája, a menekültek pszichológiai és anyagi támogatása is.²⁵ A tanács a menekültek érdekében nemzetközi fórumokon felszólal, illetve konferenciákat szervez a menekültkérdés megoldásának elméleti megalapozásra.²⁶

24 A folyóirat részben megtalálható a Vatikán hivatalos internetes oldalán is.

http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/migrants/s_index_pom/rc_pc_migrants_pom_overview_it.htm.

25 Schmitz Heribert: Die Römische Kurie. In.: Listl, Joseph, Scmitz, Heribert: Handbuc des katholischen Kirchenrechts. Regensburg, 1999. Verlag Friedrich Pustet. p. 378. ISBN 3-7917-1664-6

26 Kifejezetten az ENSZ számára a bevándorlókkal szemben megjelenő rasszizmusról: Chullikatt, Francis Assisi: La Santa Sede all'ONU: no al razzismo e alla xenofobia. *People on the move*. 2010. 113. szám. p. 167–171.

A tanács az egyetemes egyház és a római pápa tekintélyével tevékenykedik, de a nagyobb eredményesség érdekében együttműködik a helyi egyházzal. Attól függően, hogy az adott országban mekkora területet érint a menekültkérdés, és milyen mértékű a menekültek száma, az együttműködés történhet az adott ország püspöki konferenciájának szintjén, de az együttműködés szintje korlátozódhat kisebb területre, az egyházmegye vagy akár egy plébánia szintjére is.²⁷

Az 1983-ban kiadott, hatályos Egyházi Törvénykönyv értelmében van lehetőség személyi alapon szerveződő intézmények létrehozására. Ez azt jelenti, hogy a katolikus egyház helyi szervezetei a menekültek lelkipásztori ellátására külön ún. személyi plébániát hozhatnak létre. Más esetben a püspöki konferencia, illetve az illetékes megyéspüspök személyi lelkipásztort nevezhet ki.²⁸

Azt is figyelembe kell venni, hogy a katolikus menekültek jelenős része valamelyik keleti katolikus közösség tagja, hiszen azon a vidéken (például Líbiában, Szíriában stb.), ahonnan az elmúlt években a legtöbb keresztény menekült érkezett, többségében keleti katolikus közösségek élnek. Ez a tény tovább bonyolítja a kulturális és nyelvi nehézségeket és a lelkipásztori ellátás megszervezését.²⁹ Különösen a kezdeti időkben nehézséget jelentett a saját rítusuk szerint lelkipásztori ellátás.³⁰

A Nemzetközi Migrációs Szervezet 2008-as jelentése szerint 200 millió menekült él szerte a világban.³¹ A menekültek számának drasztikusan növekedése szükségessé tette, hogy a katolikus egyház központi hivatalai, valamint a helyi egyházi hatóságok felülvizsgálják menekültek kezelésének kérdését. Azt is figyelembe kellett venni, hogy a menekültek jelentős része kényszerből hagyta el az otthonát. Sőt egyre gyakoribb, hogy vallási hovatartozásuk miatt üldözték el őket otthonaikból.

Mindezeknek a szempontoknak a figyelembevételével született meg 2004. május 3-án az új szentszéki dokumentum, az *Erga migrantes* kezdetű utasítás, amely a migráció központi (szentszéki) és helyi egyházi hatóságainak aktuális feladatit vizsgálta felül. Az *Erga migrantes* kezdetű utasítás egy összefoglaló dokumentum, amely az elmúlt évek elvándorlási áramlatára akart reflektálni. Ugyanakkor a más kérdésekben kiadott dokumentumokban a Szentszék már kitért az elvándorlással kapcsolatos legsürgetőbb kérdésekre. Ez leginkább azokban a megnyilatkozásokban történt, amelyek püspöki szinódusok eredményeként születtek meg, és az egyes kontinensek társadalmi és egyházi kérdéseivel foglalkoztak. Így Afrika (1994), Amerika (1997), Ázsia (1998), Óceánia (1998) és a jubileumi szentévből (2000) Európa vizsgálatát

27 Cheli, Giovanni, Sabbarese, Luigi: Pontificio Consiglio della Pastorale per i Migranti e gli Itineranti. i. m. p. 218.

28 Baura, Eduardo: Movimientos migratorios y derechos de los fieles en la Iglesia. =Ius Canonicum. 2003. 43. évf. p. 51.

29 Busso, Ariel, David: La organización eclesial de los inmigrantes. In.: Erdő Péter – Szabó Péter (szerk.): Territorialità e personalità nel diritto canonico ed ecclesiastico. Budapest, 2002. Szent István Társulat. p. 386–387.

30 Kifejezetten az egyes keleti egyházak lelkipásztori ellátásának megszervezését mutatja be Veglió, Antonio Maria: Strutture pastorali per i migranti cattolici delle Chiese Orientali. People on the move. 2010. 11. évf. p. 147–161.

31 International Organisation for Migration: World Migration Report. 2008. <http://www.iom.int/jahia/Jahia/cache/offonce/pid/1674?entryId=20275>. (2012. január 8.)

célul kitűző szinódusok eredményeként megszületett dokumentumokban a menekültek védelme és befogadása, emberi jogaik védelme is megfogalmazásra került. Az *Ecclesia in Europa* kezdetű, Európával foglalkozó buzdításban II. János Pál pápa kifejezetten a menekültek emberi jogainak tiszteletben tartására utal.³²

Az *Erga migrantes* kezdetű utasítás felhasználja az említett egyházi dokumentumokat, amikor kifejezetten csak az otthonaiktól távollévők lelkipásztori ellátásával foglalkozik. A dokumentum négy nagy fejezetet, illetve egy külön záró fejezetet tartalmaz. A jogi szabályozás szempontjából nagy jelentősége van annak a hat alfejezetet tartalmazó függeléknek, amely kifejezetten a migrációs kérdések egyházi hátterét akarja tisztázni. A jogi szabályozás kitér a világi munkatársak alkalmazására (1. fejezet), a menekültekért dolgozó lelkészekre (2. fejezet), női és férfi szerzetesekre (3. fejezet), egyházi hatóságra (4. fejezet), püspöki konferenciákra és keleti egyházak felelős hierarchiájára (5. fejezet), illetve legvégül magára a pápai tanácsra (6. fejezet).

Az utasítás kifejezésre juttatja, hogy a katolikus egyház felelős vezetői tegyenek meg mindent a menekültekért, és ebbe a nem katolikusokat is bele kell érteni. Utóbbiak vonatkozásában pedig tartsák tiszteletben a lelkiismeret és vallásszabadság elvét (17. cikkely). A helyi egyházi hatóságoknak fel kell készülniük arra, hogy a menekültek eltérő nyelvi és kulturális háttérrel rendelkeznek. Ezért a menekültek ellátását úgy kell megszervezni, hogy a helyi egyházi közösségekben ne lépjenek át az a küszöböt, amely a kulturális és nyelvi különbségek miatt feszültséget teremtene (89. pont). A régebbi apostoli buzdításokban az is szerepelt, hogy a helyi egyházi hatóságok használják ki az egyház egyetemességét, vagyis határokon átnyúló valóságát azért, hogy segítsék az újonnan érkezetteket az otthon-maradottakkal való kapcsolattartásban.³³

A dokumentum azt is figyelembe vette, hogy a nyugati társadalmakban működő olyan – esetenként szélsőséges – politikai erők, melyek a menekültekkel szemben ellenségesen viselkednek, a katolikus emberekre is hatást gyakorolhatnak. Jóllehet, a katolikus egyház a különböző hivatalos fórumokon nagyon határozottan lépett fel a menekültekkel szemben megnyilvánuló minden rasszista magatartással szemben, a jogszabályi intézkedésekkel a felesleges feszültségek elkerülésére törekszik.³⁴ A gyakorlatban ez azt is jelenti, hogy a jogszabályi keret szorgalmazza, hogy a már említett személyi elven csak az adott migráns csoport számára létrehozott lelkipásztori intézmények jöjjenek létre.

32 „Figyelembe véve az okokat – a sajnos még több országban megtalálható nyomorúság, fejletlenség, szabadság hiánya –, melyek sokakat szülőföldjük elhagyására készítetnek, mindenkinek bátran össze kell fognia egy igazságosabb nemzetközi gazdasági rend megvalósításáért, ami alkalmas arra, hogy minden ország és minden nép igazi fejlődését elősegítse.” II. János Pál: Püspöki Szinódus utáni apostoli buzdítás. *Ecclesia in Europa*. 2003. VI. 28. Acta Apostolicae Sedis. 2003. 92. évf. p. 710.

33 „Különös lelkipásztori gondot kell fordítani a bevándorló katolikusok integrációjára, figyelembe véve kultúrájukat és eredeti vallási hagyományait. Ennek érdekében ápolni kell a kapcsolatot a bevándorlók eredeti egyházaival és a befogadó egyházak között, hogy ki lehessen alakítani a segítség megfelelő formáit, amit – megfelelő fölkészítés után – a bevándorlók eredeti hazájából származó papok, szerzetesek és lelkipásztori kiséritők is nyújthatnak.” II. János Pál: Püspöki Szinódus utáni apostoli buzdítás. *Ecclesia in Europa*. 2003. VI. 28. Acta Apostolicae Sedis. 2003. 92. évf. p. 710.

34 Valtolina, Giovanni Giulio: „La paura è la madre di ogni razzismo”. *Atteggiamenti e orientamenti dei cittadini europei verso gli stranieri immigrati*. *People on the move*. 2010. 11. évf. 113. sz. p. 113–129.

A dokumentum már a bevezetőben is utal arra, hogy a nők és gyermekek sokszor a nemzetközi migráció áldozatai, hiszen ők jobban kiszolgáltatottak a befogadó ország körülményeinek, és így könnyen kialakulhat, hogy kihasználják őket. Sőt, a helyzetükre a szentszéki dokumentum a „modern rabszolgaság” kifejezést is használja (5. pont).³⁵

A Vatikán a menekültügyekben érintett országok egyházi hatóságaitól kéri, hogy a menekültkérdés aktuális állásáról éves jelentést juttassanak el a pápai tanácsnak (20. cikkely 1. §. 7°). Így a Vatikán az egyes országok vonatkozásában is friss információkkal rendelkezhet.

A pápai tanács és a Szentszék nemzetközi tevékenysége a menekültek érdekében

A Szentszék fontos feladata, hogy a menekült kérdésben ne csak általános útmutatást adjon, hanem az újabban megjelenő problémák fényében a meglévő jogi struktúrát aktualizálja, és az ehhez kapcsolódó üzenetét széles körben továbbítsa.

A huszonegyedik század első éveiben már nyilvánvalóvá vált, hogy az elvándorlás jelentős része nem gazdasági okoktól motivált, hanem etnikai, vallási és nacionalista okai vannak. Ezért 2001-ben II. János Pál pápa az Utazók és Vándorlók 89. Világnapjára külön dokumentumot adott ki a Küzdelem a rasszizmus, az idegengyűlölet és a túlzott nacionalizmus minden fajtájának legyőzéséért címmel. A pápa kitér a legsebezhetőbb idegenekre: az okmányok nélkül vándorlóakra, a hontalanokra, a menedéket keresőkre a véres konfliktusok menekültjeire, az emberkereskedelem női és gyermekáldozataira. A pápa felszólította a helyi katolikus intézményeket, hogy az idegeneknek igyekezzenek segíteni a beilleszkedésben, és ne érezzék a kulturális és nyelvi eltéréseket.³⁶

2008-ban a Pápai Tanács akkori elnöke, Renato Martino bíboros a johannesburgi érseknek írt levelében sajnálatát fejezte ki a Dél-Afrikai Köztársaságban történt események miatt. A fővárosban ugyanis ötven bevándorlót gyilkoltak meg, mondván: a szegény szomszédos országokból érkezettek, veszélyeztetik a közbiztonságot. A pápai tanács kifejezte aggodalmát, hogy mindez egy újabb apartheid kialakulásához vezethet.³⁷

A sajtófelhívások mellett a Pápai Tanács konferenciáit is meg kell említeni. A Pápai Tanács az új típusú migráció felerősödésével párhuzamosan a világ több pontján konferenciákat szervezett, illetve a helyi egyházi szervezetek által megrendezett eseményekre előadókat és képviselőket delegált. A kongresszusok helyszínei tudatosan lettek kiválasztva. A Vatikán migrációról, menekültek gondozásáról szóló üzenetét egyszerre akarta elmondani a nyugati világ menekültkérdésekben érintett színhelyein éppúgy, mint azokon a helyeken, amelyeket migránsok ezrei hagytak el.

35 Bővebben Gianluca, Biccini: Donne e bambini più vulnerabili nella mobilità umana. People on the move. People on the move. 2010. 11. évf. p. 161–167.

36 II. János Pál: A Vándorlók és Menekültek 89. Világnapjára. People on the move, 2002. 90. szám. p. 5–7.

37 A Vándorlók és Utazók Lelkigondozásának Pápai Tanácsa elítéli a dél-afrikai erőszakot <http://www.magyarokurir.hu/hirek/vandorlok-es-utazok-lelkigondozasanak-papai-tanacs-a-eliteli-del-afrikai-eroszakot>. (2012. január 6.)

2008-ban június 2. és 5. között a Pápai Tanács Nairobiban nemzetközi kongresszust szervezett. A kongresszuson több mint húsz afrikai ország képviselője vett részt. A kongresszus nagy eredménye volt, miszerint Renato Martino bíboros megfogalmazta: a migráció olyan mértéket öltött az elmúlt években, hogy arra minden kontinens kormányának és minden nemzetközi szervezetnek minőségileg új módon kell reagálni. A bíboros azt is kijelentette, hogy a katolikus egyház menekültekkel foglalkozó hivatalainak bizonyos kérdésekben nagyobb rugalmasságot kell mutatnia.

2008. július 28-án, Washingtonban, az Egyesült Államok püspöki konferenciájának elvándorlókkal és menekültekkel foglalkozó bizottsága a „remény megújítása, az igazság keresése” címmel konferenciát szervezett. A Vatikánt Agostino Marchetto érsek, a Vándorlók és Utazók és Vándorlók Lelki Gondozásáért Felelős Pápai Tanácsának titkára képviselte. A tanács elnöke, Renato Martino bíboros üzenetet küldött a konferencia résztvevőinek. A bíboros üzenetében megerősítette, hogy a migráció kihívásaira pozitívan, határozottan, de leginkább szervezett módon kell válaszolni. Nagy jelentősége van a bíboros azon kiemelésének, miszerint kultúrák közötti, ökümenikus és vallásközi összefogásra van szükség ahhoz, hogy a menekültek kérdését meg lehessen oldani. Ismételten megerősítette továbbá, hogy a Katolikus Egyháznak speciális lelkipásztori tervet kell kidolgozni a menekültek lelkipásztori gondozására.³⁸

A soros magyar európai uniós elnökség záróeseményei között kiemelkedő rendezvény volt a 2011. június 4-én tartott vallásközi-párbeszéd konferencia. A Gödöllői Királyi Kastélyban megrendezésre került eseményen a magyar kormány meghívására Antonio Maria Vegliò érsek, a pápai tanács jelenlegi vezetője A közös értékek az elvándorlás vallási és szociális hatásaival összefüggésben címmel tartott előadást. Az érsek az előadásában kiemelte, hogy az elvándorolt emberek befogadásánál nem elhanyagolható tényező a gazdasági, politikai és szociális háttér, de legalább ennyire fontos szerep jut a vallásoknak, amelyek szervezett, intézményes keretek között segíthetik az otthonaiktól távollévő emberek beilleszkedését.

* * *

A biztonság kihívásai között a menekültkérdés az egyik legismertebb. Jól ismerjük a jogszabályi keretek és rendvédelmi szervek működési mechanizmusát. Ugyanakkor az is látszik, hogy ma csak ezekkel az eszközökkel nem lehet a menekültkérdést megoldani. Az Apostoli Szentszék a menekültkérdést két irányból közelíti meg: Intézményrendszert épít ki a menekültek, az otthonaiktól távollévők segítségére. De ennél is fontosabb az az erkölcsi tanítás, amelyet a menekültkérdés kezelése, a menekültek emberi jogaiknak védelme érdekében megfogalmaz.

A Szentszék az érzékeny területekre – nők, gyermekek, háborús övezetek, dokumentumok nélkül vándorlók – külön figyelmet szentel.

---

³⁸ Konferencia az Egyesült Államokban az elvándorlásról. <http://www.magyarurir.hu/hirek/konferencia-az-egyesuelt-allamokban-az-elvandorlasrol> (2012. január 6.)

A Vatikán a menekültek helyzetéről a helyi egyházszervezettől friss információkat szerez be. A nemzetközi információk és az aktuális események tükrében újrafogalmazza a Szentszék migrációs politikáját és új jogszabályokat ad ki a menekültkérdés intézésével megbízott szentszéki központi hivatal, a Vándorlók és Utazók Leleki Gondozásának Pápai Tanácsa számára.

A katolikus egyház egyetemes, országhatárokon átívelő valósága azt is lehetővé teszi, hogy a Szentszék ne csak dokumentumokban fogalmazza meg a bevándorlásról, menekültekről szóló tanítását, hanem konferenciákon, körleveleken, rendezvényeken, a katolikus médián vagy akár vasárnapi prédikációkon keresztül az összes országba, annak legkisebb településére is eljuttassa.

A migrációs helyzet politikai, gazdasági és szociális kihívásaira mind a nemzetközi közösség, mind az egyes államok megpróbálnak jogszabályi keretet és intézményes választ alkotni. Ma már látszik, hogy erre nagy szükség van. Még nagyobb szükség van azonban a jogszabályi keretek és az intézmények működése mozgató erejének kimondására. Mindezeknek ugyanis fel kell tételnie a jogalkotó tekintélyét és az őszinte szándékot, hogy a jogszabályt a segítő akarat motiválta.

A vallási közösségek ma is olyan tekintélyek, melyek feltételezik, hogy az intézményes keretek létrehozása, a válaszok keresése a segítségnyújtás érdekében történik. A jogalkotás és az intézmények szerepét adja vissza XVI. Benedek pápa szava, amely az elvándoroltak és menekültek 95. világnapján mondott el: *„... hogyné gondoskodnánk azokról, akik olyan nehéz szükséghelyzetekbe kerültek, mint a menekültek és a száműzöttek? Hogyné segítenék szükségükben azokat a gyenge és védtelen, kétes és bizonytalan helyzetekbe került embereket, akiket a társadalom peremére szorítottak, vagy abból teljességgel kizártak? Az ilyen embereknek különös figyelmet kell szentelnünk...”*³⁹

FELHASZNÁLT IRODALOM

Könyvek, könyvfejezetek:

Arrieta, Juan, Ignacio: *Governance Structure within the Catholic Church*. Montreal, 2000. Wilson and Lafleur. ISBN 2-89127-518-7.

Carulli Ombretta Fumagalli: *Il governo universale della Chiesa e i diritti della persona*. Milano, 2003. Vita e Pensiero. ISBN 88 343 0977 4.

Cikkek, tanulmányok:

Baura, Eduardo: *La cura pastorale extraparrocchiale*. In.: Gruppo Italiano Docenti di Diritto Canonico (szerk.): *La parrocchia*. Milano, 2005. Glossa. p. 245–282. ISBN: 88-7105-189-0.

Baura, Eduardo: *Movimientos migratorios y derechos de los fieles en la Iglesia*. *Ius Canonicum*. 2003. 43. évf. p. 51–86. ISSN: 0021-325X

Beyer, Jean: *Il pontificio consiglio della pastorale per i migranti e gli itineranti*. In.: Bonnet, Antonio, Piero, Gullo Carlo (szerk.): *La Curia Romana nella Cost. Ap. Pastor Bonus*. Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana. 1990. p. 455–466. ISBN: 8820916185.

---

39 XVI. Benedek: Üzenet az elvándorlók és menekültek 95. világnapjára. http://www.papaimisszio.hu/index.php?option=com_content&task=view&id=121&Itemid=121 (2012. január 6.)

- Busso, Ariel, David: La organización eclesial de los inmigrantes. In.: Erdő, Péter, Szabó, Péter (szerk.): Territorialità e personalità nel diritto canonico ed ecclesiastico. Budapest, 2002. Szent István Társulat. p. 356–391. ISBN: 963 361 415 5
- Cheli, Giovanni, Sabbarese, Luigi: Pontificio Consiglio della Pastorale per i Migranti e gli Itineranti. In.: Pinto, Pio, Vito (szerk.): Commento alla Pastor Bonus e alle Norme Sussidiarie della Curia Romana. Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana. 2003. p. 215–219. ISBN: 88 209 7521 1.
- Chullikatt, Francis Assisi: La Santa Sede all'ONU: no al razzismo e alla xenofobia. *People on the move*. 2010. 113. szám. p. 167–171. n. sz.
- Gianluca, Biccini: Donne e bambini più vulnerabili nella mobilità umana. = *People on the move*. *People on the move*. 2010. 11. évf. p. 161–167. n. sz.
- Gubicza József – Görbe Attiláné Zán Krisztina: A határrendészeti kérdéseket ellátó szervezet állományának felkészítése a transznacionális kihívások kezelésére. *Felderítő Szemle*. 2008. január, 7. évf., különszám, p. 94–98. ISSN 1588-242x.
- Negrini, Angelo: La Santa Sede y el fenómeno de la movilidad humana. *People on the move*. 2002. 34. évf. p. 88–89. n. sz.
- Müller, Klaus: Christenverfolgungen. In.: Höfer, Josef, Rahner, Karl: *Lexikon für Theologie und Kirche*. Herder: Freiburg, 1958. p. 1115–1117. n. sz.
- Sanzi Sartori Giangiacomo: Kommentár az Egyházi törvénykönyv 360. kánonjához. In.: *Quaderni di Diritto Ecclesiale* (szerk.): *Codice di Diritto Canonico Commentato*. Milano: Ancora. 2001. p. 350–351. ISBN: 88-514-0187-X.
- Schmitz Heribert: Die Römische Kurie. In.: Listl, Joseph, Scmitz, Heribert: *Handbuch des katholischen Kirchenrechts*. Regensburg, 1999. Verlag Friedrich Pustet. p. 378. ISBN 3-7917-1664-6
- Sztankovics, Gábor: Transznacionális kihívások az illegális migrációt illetően a határőrség szemszögéből. *Felderítő Szemle*, 2008. január, 7. évf., különszám, pp. 59–63. ISSN 1588-242x.
- Valtolina, Giovanni Giulio: "La paura è la madre di ogni razzismo". *Atteggiamenti e orientamenti dei cittadini europei verso gli stranieri immigrati*. *People on the move*. 2010. 11. évf. 113. sz. p. 113–129. n. sz.
- Veglió, Antonio Maria: *Strutture pastorali per i migranti cattolici delle Chiese Orientali*. *People on the move*. 2010. 11. évf. p. 147–161.

Szentszéki jogszabályok, dokumentumok:

- X. Piusz: motu proprio. Cum omnes catholicos. 1912. VIII. 15. *Acta Apostolicae Sedis*. 1912. 4. évf. pp. 526–527.
- X. Piusz: motu proprio. Iam pridem. 1914. III. 19. *Acta Apostolicae Sedis*. 1914. 6. évf. p. 173–176.
- XV. Benedek: Notificazione. 1920. X. 23. *Acta Apostolicae Sedis*. 1920. 12. évf. p. 534–535.
- XII. Piusz: Apostoli konstitúció. Exsul Familia. 1952. VIII. 1. *Acta Apostolicae Sedis*. 1952. 44. évf. p. 649–704.
- II. János Pál: Apostoli konstitúció, Pastor Bonus. 1988. VI. 28. *Acta Apostolicae Sedis*. 1988. 80. évf., p. 841–930.
- II. János Pál: motu proprio. Stella Maris. 1997. I. 31. *Acta Apostolicae Sedis*. 1997. 89. évf. p. 209–216.
- II. János Pál: Püspöki Szinódus utáni apostoli buzdítás. *Ecclesia in Europa*. 2003. VI. 28. *Acta Apostolicae Sedis*. 2003. 92. évf. p. 649–719.
- II. János Pál: A Vándorlók és Menekültek 89. Világnapjára. *People on the move*, 2002. 90. szám. 5–7.
- XVI. Benedek: Üzenet az elvándorlók és menekültek 95. világnapjára.
http://www.papaimisszio.hu/index.php?option=com_content&task=view&id=121&Itemid=121
(2012. január 6.)
- Konzisztoriális Kongregáció: Notificazione. 1921. V. 26. *Acta Apostolicae Sedis*. 1921. 13. évf. p. 309–311.
- Konzisztoriális Kongregáció: Decretum. *Etnographica studia*. 1914. III. 25. *Acta Apostolicae Sedis*. 1914. 6. évf. 182–186.
- Konzisztoriális Kongregáció: Decretum. 1918. IX. 3. *Acta Apostolicae Sedis*. 1918. III. 3. 6. évf. p. 669–671.